

ECONOMIST
IMPACT

Трекер реформ в Україні:

Соціальні реформи

За підтримки

 Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra
Swiss Confederation

 **Ukraine Recovery
Conference**
4-5 July 2022 – Lugano, Switzerland

About the report

Maintaining momentum in Ukraine's ambitious reform programme will be essential to the nation's recovery after the war. With the aim of stimulating and supporting discussion on this matter at the 2022 Ukraine Recovery Conference (URC), Economist Impact presents the *Ukraine Reform Tracker*.

The *Ukraine Reform Tracker* analyses the state of reforms across four key areas: **economic reforms, environmental and energy reforms, social reforms and governance reforms** (mirroring the key themes of the 2022 URC). Economist Impact has produced a policy brief for each reform area, with an assessment of: 1) reform progress since 2014; 2) the resilience of reforms in 2022, in particular given the stresses of the ongoing war with Russia; and 3) the outlook for reform, with a focus on the role that reforms will play in facilitating Ukraine's recovery. These policy briefs are accompanied by an interactive data story that visualises the key trends in Ukraine's reform progress since 2014.

Importantly, the *Ukraine Reform Tracker* does not attempt to provide a wholly comprehensive account of every reform that has been implemented in Ukraine since 2014. Instead, the tracker focuses on the most salient components of Ukraine's reform programme, which will best support an understanding of the contribution of reform to Ukraine's past, present and future development.

ПРОГРЕС РЕФОРМ з 2014 року

Реформування соціальної політики вкрай важливе для розвитку успішного, демократичного і відкритого суспільства в Україні. Саме тому уряди, що змінювали один одного, запроваджували реформи у сфері охорони здоров'я, освіти і прав людини, хоча ці реформи мали різний ступінь успіху. Це особливо помітно у випадку реформ охорони здоров'я, за допомогою яких уряд ініціював підвищення доступності медицини, зменшення вартості та покращення профілактичної медичної допомоги. Водночас реформи системи освіти передбачали модернізацію навчальної програми, підвищення автономії освітніх закладів і розширення сфери професійно-технічної освіти. Нарешті, прогрес у захисті прав людини, зокрема, через ініціативи із захисту свободи преси, відіграв головну роль у закріпленні статусу демократичних і плюралістичних цінностей в українському суспільстві. Проте залишається ще багато викликів, і подальший прогрес у реформуванні соціальної політики матиме вирішальне значення для післявоєнного відновлення України.

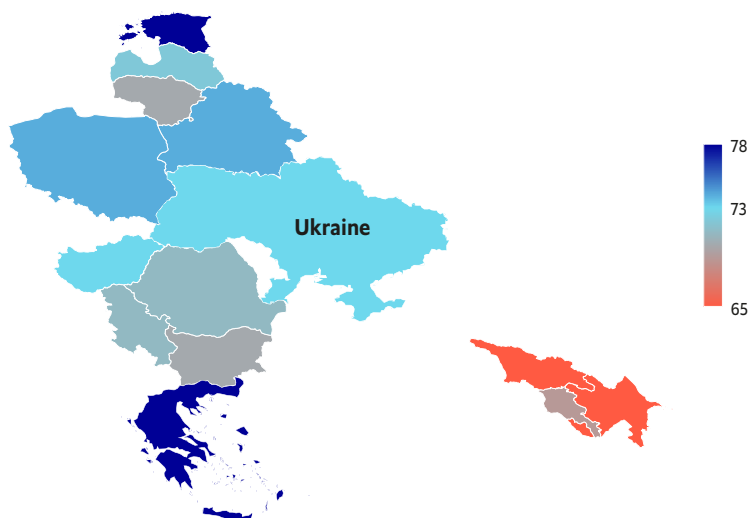

Охорона здоров'я

Програму реформування охорони здоров'я України було запущено у 2015 році публікацією «Національної стратегії реформування системи охорони здоров'я в Україні на 2015–2020 роки».¹ У цьому стратегічному документі викладено амбіції уряду щодо реформування системи охорони здоров'я, зокрема ініціативи з подолання низької очікуваної тривалості життя в Україні (порівняно з іншими державами Європи), зменшення рівня особистих витрат на медичну допомогу і зміцнення ролі первинної ланки медичної допомоги. Угода про асоціацію між Україною та ЄС висунула додаткові вимоги до реформ; наприклад, стосовно нагляду за інфекційними захворюваннями, інтеграції систем раннього сповіщення з системами ЄС і зменшення поширеності факторів ризику неінфекційних хвороб (особливо куріння, зловживання алкоголем та дорожньо-транспортних пригод).

Забезпечення доступності медичної допомоги – це першочергове завдання будь-якої системи охорони здоров'я. Однак, в Україні особливу стурбованість викликають високі рівні особистих витрат на медичну допомогу, зокрема на лікарські засоби,² з огляду на потенційно катастрофічний вплив таких витрат на фізичне і фінансове здоров'я українців. Ці високі рівні витрат домогосподарств зумовлені передусім системними проявами фінансової неефективності у секторі охорони здоров'я і високою вартістю фармацевтичних препаратів. Як наслідок, уряд впровадив низку реформ для подолання цих проблем. Наприклад, щоб підвищити ефективність використання коштів у сфері охорони здоров'я, у 2017 році було створено Національну службу здоров'я України (НСЗУ) для управління коштами, виділеними на фінансування медичних послуг.³ До того ж, Україна прийняла «Програму медичних гарантій», що визначає базовий пакет пільг, на які мають право усі громадяни України. До нього належать

ВООЗ: Індекс загального охоплення послугами охорони здоров'я (від 0 до 100, 100 = добре) (2019 р.)

¹ https://healthsag.org.ua/wp-content/uploads/2015/03/Strategiya_Engl_for_inet.pdf

² Там же.

³ <https://ukraineworld.org/articles/reforms/new-ukrainian-health-sare-system-scratch-successful-changes>

невідкладна допомога, первинна медична допомога, послуги, пов'язані з народженням дитини, та паліативна допомога.⁴ Відповідно до цієї системи на НСЗУ було покладено обов'язок укладати договори з державними і приватними надавачами медичних послуг на надання медичних послуг у межах програми. Це допомогло зменшити фрагментацію фінансування охорони здоров'я і створити ефективніший механізм для гарантування безкоштовного надання медичних послуг, які покриваються програмою.⁵ Заплановано розширення програми з додаванням більшого спектру спеціалізованих послуг. У поєднанні з цими реформами в 2017 році уряд запровадив програму «Доступні ліки», щоб зменшити витрати домогосподарств на лікарські засоби проти астми, серцево-судинних захворювань і цукрового діабету 2 типу, безкоштовно надаючи препарати для лікування цих хвороб.⁶ На жаль, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), ці реформи поки що не покращили ситуацію із загальною доступністю медичної допомоги: у 2019 році 8,3% українців все ще витрачали на медицину понад 10,0% усього родинного бюджету.⁷ Хоча для того, щоб ці масштабні реформи повністю дали результат, ймовірно, знадобиться час, їхня амбітність обіцяє суттєво підвищити доступність медичної допомоги у майбутньому.

Реформи також були спрямовані на поліпшення якості надання медичної допомоги українською системою охорони здоров'я. Наприклад, ініційовані у 2017 році реформи

децентралізації мали на меті посилити роль місцевих органів влади, враховуючи їхнє глибше (порівняно з центральною владою) розуміння медичних потреб місцевого населення. З цієї метою було створено госпітальні округи як базові географічні одиниці системи охорони здоров'я під дорадчим управлінням госпітальних рад, до яких увійшли представники місцевої влади, медичних закладів та інші зацікавлені особи.⁸ Надання первинної медичної допомоги покращили, запровадивши систему «сімейних лікарів», яка дала пацієнтам право обирати свого надавача первинної допомоги – раніше пацієнти були зобов'язані отримувати безкоштовну медичну допомогу у визначеному місці за адресою реєстрації.⁹ Оскільки заробітна плата сімейних лікарів прив'язана до кількості зареєстрованих у них пацієнтів, ця реформа створила потужний стимул, який заохочує надавачів первинної медичної допомоги пропонувати більш якісні послуги. Також для підвищення якості надання медичної допомоги було впроваджено цифрові технології; наприклад, використання системи електронних направлень для пацієнтів, які потребують планової спеціалізованої допомоги, та цифрові сертифікати вакцинації від COVID-19 в урядовому додатку «Дія».¹⁰ Обнадійливим є те, що сумарним ефектом цих реформ, очевидно, стало повільне, але стабільне покращення показників здоров'я в Україні. Наприклад, хоча за очікуваною тривалістю життя Україна все ще відстає від багатьох сусідніх європейських країн,

⁴ <https://documents1.worldbank.org/curated/en/704581639720587025/pdf/Ukraine-Health-Financing-Reform-Progress-and-Future-Directions-Overview.pdf>

⁵ <https://documents1.worldbank.org/curated/en/704581639720587025/pdf/Ukraine-Health-Financing-Reform-Progress-and-Future-Directions-Overview.pdf>

⁶ <https://en.moz.gov.ua/affordable-medicines>

⁷ [https://www.who.int/data/gho/data/indicators/indicator-details/GHO/population-with-household-expenditures-on-health-greater-than-10-of-total-household-expenditure-or-income-\(sdg-3-8-2\)-\(-\)](https://www.who.int/data/gho/data/indicators/indicator-details/GHO/population-with-household-expenditures-on-health-greater-than-10-of-total-household-expenditure-or-income-(sdg-3-8-2)-(-))

⁸ <https://uacrisis.org/en/52744-gospitalni-okrugy>

⁹ <https://ukraineworld.org/articles/reforms/new-ukrainian-health-sare-system-scratch-successful-changes>

¹⁰ <https://www.kmu.gov.ua/en/news/ukrayinski-covid-sertifikati-v-diyi-oficijno-viznani-yes>

починаючи з 2014 року, цей показник виріс майже на два роки (з 70,29 до 71,96 року за даними Бюро перепису населення США).¹¹ Ба більше, хоча рівень смертності немовлят в Україні (7,44% у 2021 році) вищий, ніж у сусідніх Румунії (6% у 2020 році) та Польщі (4,33% у 2020 році), він є нижчим, ніж був у 2014 році (8,29%), і значно нижчим, ніж у 1991 році (13,7%).¹² Ці позитивні тенденції з'явилися, незважаючи на скорочення кількості медичних фахівців, – приблизно на 6000 осіб за період з 2014 до 2020 року (до 180 000).¹³

Основою успішної системи охорони здоров'я є громадське здоров'я і профілактична медицина. Це особливо актуально для України, яка традиційно демонструє найгірші показники дитячої імунізації серед країн Європи. Завдяки значним інвестиціям з 2014 року в Україні значно підвищилося охоплення низкою критично важливих вакцинацій, у тому числі проти кору, туберкульозу та поліомієліту.¹⁴ Хоча останню кампанію щеплення проти поліомієліту, яка мала початися 1 лютого 2022 року, було перервано, орієнтованість уряду на вирішення проблеми імунізації віщує хороше майбутнє для громадського здоров'я в Україні. До того ж, задля покращення якості профілактичної медицини в Україні уряд намагався усунути низку факторів ризику, що обумовлюють несприятливі наслідки для здоров'я. Такий підхід критично важливий для зменшення тягаря захворювань серед населення України, а також зменшення навантаження на національну систему охорони здоров'я

у довгостроковій перспективі. Наприклад, новий закон про контроль тютюнових виробів, підписаний у січні 2022 року, заборонить використання тютюнових виробів у всіх закритих громадських місцях.¹⁵

Пандемія COVID-19 стала випробуванням на життєздатність української системи охорони здоров'я. Відповідь влади на пандемію почалася зі схвалення «Національного плану реагування на COVID-19» 3 лютого 2020 року, який призначив головного санітарного лікаря відповідальним за міжгалузеву координацію в уряді.¹⁶ «Національний план реагування» також заклав основи розвитку регіональних стратегій відповіді на пандемію, розробки стандартних медичних втручань для боротьби з вірусом і закупівель потрібного медичного та діагностичного обладнання. Ці ініціативи за підтримки реформ, спрямованих на збільшення доступності та якості медичної допомоги, допомогли запобігти колапсу системи охорони здоров'я України під натиском пандемії.¹⁷ Насправді у вересні 2020 року Всесвітня організація охорони здоров'я віддала належне потужній ролі, яку відіграли реформи охорони здоров'я у реагуванні України на пандемію, зазначивши, що «трансформація медичних послуг з метою забезпечення безкоштовного тестування і лікування пацієнтів з COVID-19 – це лише один з багатьох позитивних кроків, зроблених українським урядом. Він демонструє орієнтованість уряду на загальне охоплення послугами охорони здоров'я».¹⁸

¹¹ Демографічні дані ООН

¹² Бюро перепису населення США

¹³ Статистичний щорічник України http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/11/Yearbook_2020_e.pdf

¹⁴ <https://immunizationdata.who.int/pages/profiles/ukr.html>

¹⁵ <https://untobaccocontrol.org/impldb/ukraine-new-tobacco-control-law-adopted/>

¹⁶ <https://eurohealthobservatory.who.int/publications/i/health-systems-in-action-ukraine>

¹⁷ Там же.

¹⁸ <https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/ukraine-working-towards-universal-health-coverage-while-responding-to-covid-19>

Освіта

Реформування системи загальної обов'язкової освіти в Україні почалося з відносно високої відправної точки, адже Україна мала хороші результати у цій сфері порівняно з багатьма країнами з подібним рівнем розвитку. Високий рівень освіти було підтверджено результатами оцінювання за Програмою міжнародного оцінювання учнів (Programme for International Student Assessment, PISA) від Організації з економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). З результатом 462,7 у 2018 році Україна обійшла в рейтингу кілька країн Європейського Союзу, зокрема Румунію (428), Болгарію (426,7) та Грецію (453,3).¹⁹ Проте академічна корупція, застарілі навчальні програми і недостатня оплата праці педагогів залишалися головними перешкодами на шляху до якості обов'язкової освіти для українських школярів. Як наслідок, для подолання цих перешкод було ініційовано низку урядових реформ, у тому числі прийняття нового Закону України «Про освіту» в 2017 році та розвиток програми «Нова українська школа».²⁰ Ці реформи переклали відповідальність за освіту на місцеву владу, розширили автономію навчальних закладів і модернізували зміст програм обов'язкової освіти. Це допомогло побудувати де бюрократизовану сучасну систему обов'язкової освіти, яка ефективніше надаватиме українським школярам знання та вміння, потрібні для успішного життя у 21 столітті.

Пандемія COVID-19 стала випробуванням на стійкість української системи обов'язкової

освіти, перервавши навчальний процес, створивши загрозу соціальному розвитку та завадивши точному оцінюванню результатів навчання. Цю проблему загострила недостатня цифрова грамотність вчителів і батьків, які виявилися не готовими до швидкого переходу на онлайн-освіту в домашніх умовах, а також повсюдний брак належного обладнання. Незважаючи на ці труднощі, відповідь системи освіти на пандемію вражає. Всеукраїнська школа онлайн, відкрита Міністерством освіти і науки, стала національною платформою для дистанційного і змішаного навчання учнів 5–11 класів.²¹ Вона проводила відеоуроки і пропонувала тести та матеріали для самостійної роботи з 18 різних предметів. Платформа також забезпечувала педагогічну підтримку вчителям, пропонуючи низку онлайн-курсів, спрямованих на підвищення цифрової грамотності.

Реформи вищої освіти, що опиралися на Болонський процес (до якого Україна приєдналася у 2005 році) та Закон «Про вищу освіту» 2014 року,²² мали на меті інтегрувати українські університети в європейську і світову освітню спільноту. Зокрема, реформи спонукали до розвитку інноваційних наукових досліджень, зменшення корупції у закладах вищої освіти, підвищення якості освіти для студентів та впровадження прозорих конкурентних умов вступу до університетів. Український парламент законодавчо закріпив пакет заходів для досягнення цих цілей у 2017 році. Ці заходи збільшили залученість студентів у керуванні університетами, підвищили прозорість фінансування університетів, законодавчо обмежили термін перебування

¹⁹ https://www.oecd.org/pisa/publications/PISA2018_CN_UKR.pdf

²⁰ <https://mon.gov.ua/eng/tag/nova-ukrainska-shkola>

²¹ <https://www.kmu.gov.ua/en/news/za-pershij-misyac-roboti-platfomoyu-vseukrayinska-shkola-onlajn-skoristalisya-ma-jzhe-5-mln-raziv>

²² https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_isn=105562

на посаді деканів і ректорів, запровадили вищі штрафи за плагіат і створили нову систему фінансування університетів на основі ефективності їхньої роботи.²³ Що найважливіше, опираючись на реформу, ініційовану в 2014 році, ці заходи також сприяли збільшенню академічної автономії, гарантуючи університетам можливість працювати без політичного впливу. Незважаючи на ці широкомасштабні успіхи, все ще залишається багато труднощів, зокрема у приведенні університетських програм у відповідність до вимог на ринку праці, стимулюванні незалежного та цифрового оцінювання і гарантуванні професійної добросовісності та рівності доступу.

Професійно-технічна освіта (ПТО) є головною запорукою того, що навички робочої сили належним чином відповідають вимогам ринку праці, і відповідно впливає на рівень безробіття та продуктивність праці. На

жаль, на відміну від системи загальної обов'язкової освіти, темпи реформи ПТО відносно відстають. Програму реформування було запущено у 2020 році оприлюдненням «Концепції розвитку сучасної професійно-технічної освіти до 2027 року».²⁴ Ця концепція покликана реструктурувати систему ПТО в Україні, ставлячи за мету модернізацію навчальної програми та збільшення кількості здобувачів освіти у закладах ПТО. З цією метою нещодавно було впроваджено систему подвійного навчання в реальних робочих умовах (аналогічну тій, яка існує в Німеччині), щоб привабити більше абітурієнтів, пропонуючи освітні програми, які складаються на 30% з теоретичного навчання і на 70% – з практичної підготовки.²⁵ На жаль, незважаючи на цю програму реформ, ПТО залишається непопулярною серед української молоді. Кількість випускників закладів ПТО в Україні фактично зменшилася зі 182 000 у 2014 році до всього лише 112 400 у 2021 році.²⁶

²³ <https://wenr.wes.org/2019/06/education-in-ukraine>

²⁴ <https://www.kmu.gov.ua/en/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-osviti>

²⁵ <https://wenr.wes.org/2019/06/education-in-ukraine>

²⁶ Державна служба статистики України. https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=http%3A%2F%2Fwww.ukrstat.gov.ua%2Foperativ%2Foperativ2022%2Fosv%2Fosv_rik%2Fzpto_90_21_ue.xlsx&wdOrigin=BROWSELINK

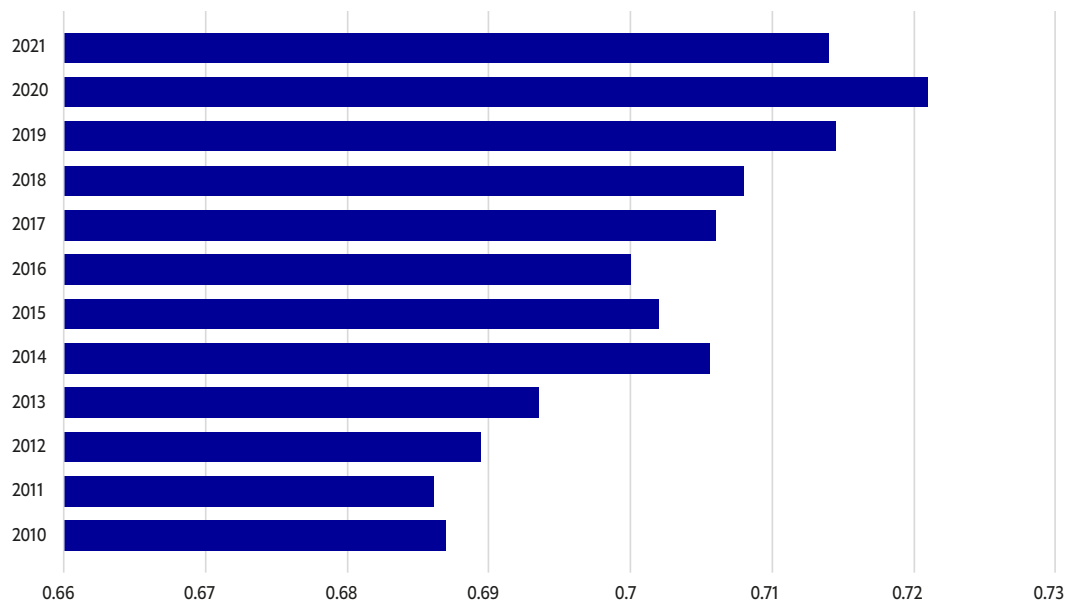

Права людини

Гарантування прав людини і громадянських свобод в Україні – це ключ до її розвитку як сучасної, демократичної держави. Україна досягла суттєвого прогресу в забезпеченні розвитку яскравого громадянського суспільства зі зростанням свободи критики влади і політичної ангажованості. Однією з обнадійливих реформ стало скасування вимоги декларування доходів антикорупційними активістами, яка, на думку опонентів, несправедливо перешкоджала їм виконувати їхню роботу.²⁷ Фактично у виданні Індексу сталості організацій громадянського суспільства (Civil Society Organisation Sustainability Index) країн Центральної та Східної Європи і Євразії від 2020 року стверджується, що неурядові організації (НУО) в Україні були одними з найбільш стабільних та ефективних в регіоні.²⁸

Уряд також запровадив низку реформ, які гарантують свободу засобів масової інформації (ЗМІ) в Україні. Ці реформи особливо актуальні з огляду на складний баланс між сприянням свободі преси та захистом від дестабілізуючого впливу російських кампаній дезінформації. Для посилення свободи ЗМІ з 2014 року було прийнято кілька груп законів, пов'язаних із забезпеченням прозорості ЗМІ (впроваджувалися детальні визначення права власності та частки участі у медійних компаніях, а також вимоги щодо розкриття фінансової інформації власниками), доступом до публічної інформації та відкритих даних (сприяння більш детальним журналістським розслідуванням) і захистом журналістів.²⁹ До того ж, у 2017 році було засновано «Суспільне» – незалежний громадський мовник з акцентом на об'єктивне висвітлення

Всесвітній економічний форум, Глобальний звіт про гендерний розрив

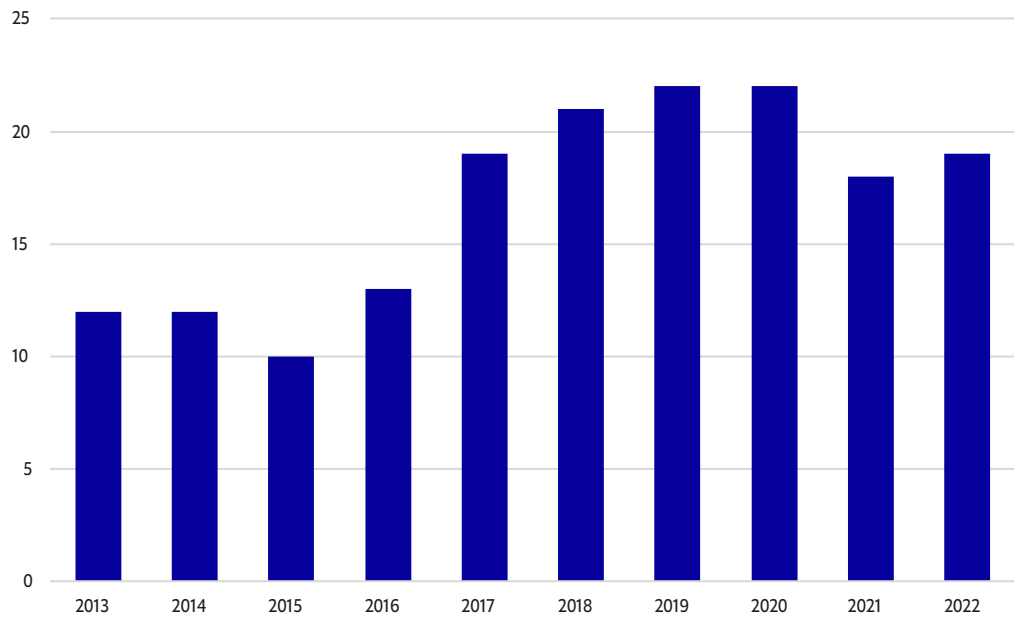

²⁷ <https://freedomhouse.org/country/ukraine/freedom-world/2022>

²⁸ https://storage.googleapis.com/cso-si-dashboard.appspot.com/Reports/CSOSI-Europe_and_Eurasia-2020.pdf

²⁹ <https://www.razomforukraine.org/projects/policyreport/media-in-ukraine/>

**Організація ILGA Europe (Європейський підрозділ Міжнародної асоціації лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерів та інтерсексуалів):
Райдужний індекс Європи (від 0 до 100, 100 = добре)**

новин із дотриманням умов обережності, точності та прозорості.³⁰ На жаль, незважаючи на покращення картини ЗМІ з 2014 року, більшість медіакомпаній залишаються у власності або під впливом політично заангажованих та особисто заінтересованих осіб.³¹ Свободі ЗМІ також продовжують загрозувати напади на журналістів, які все ще трапляються відносно часто порівняно з іншими демократичними європейськими країнами: за даними Національної спілки журналістів України, у 2021 році фізичного нападу зазнали приблизно 100 працівників ЗМІ.³² У 2019 році після нападу невідомого зловмисника помер у лікарні Вадим Комаров – журналіст, відомий своїм висвітленням теми корупції в Україні.³³

Український уряд запровадив реформи, спрямовані на забезпечення рівних прав і можливостей для жінок, у тому числі шляхом приєднання до Партнерства Біарріц у 2020 році.³⁴ Зокрема, Україна досягла значного прогресу в боротьбі з гендерним насильством після того, як влада у 2019 році зобов'язалася викоринити його до 2030 року.³⁵ Уряд прагнув виконати це зобов'язання, запустивши нові програми виділення коштів для допомоги місцевій владі у фінансуванні служб підтримки, а також забезпечивши доступ жертв насильства до юридичної допомоги. Проте ширший рух у бік гендерної рівності залишається повільним. Згідно з Глобальним звітом про гендерний розрив, що публікується Всесвітнім економічним

³⁰ <https://www.bbc.co.uk/blogs/bbcmediaaction/entries/aa372ddf-659b-4d14-bc8b-a38e96ed6fca>

³¹ <https://www.razomforukraine.org/projects/policyreport/media-in-ukraine/>

³² <https://www.indexoncensorship.org/2022/02/ukraine-media-fight-battles-on-all-sides/>

³³ <https://cpj.org/2019/06/ukrainian-journalist-vadym-komarov-dies-six-weeks/>

³⁴ <https://www.coe.int/en/web/kyiv/-/status-of-a-member-of-the-biarritz-partnership-is-another-chance-for-ukraine-to-achieve-equality-in-ensuring-rights-and-opportunities-for-men-and-wome>

³⁵ <https://www.unfpa.org/news/ukraine-steadfast-tackling-gender-based-violence-despite-pandemic-related-increases>

форумом, прогрес України у досягненні гендерної рівності загальмував. У 2021 році Україна з показником 0,714 опинилася на 74-му місці в світі – нижче за Білорусь, Грузію та Молдову (але вище за Росію).³⁶

Вкрай важливим показником для оцінки стану прав людини в Україні є ступінь захисту маргіналізованих груп населення від дискримінації. Прийнята у 2021 році «Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року» має на меті підвищити рівень залучення маргіналізованих і вразливих груп населення, у тому числі літніх людей, молоді, осіб з інвалідністю та батьків з маленькими дітьми, до суспільного життя в Україні.³⁷ Крім того, у жовтні 2021 року Президент України підписав закон, який дає юридичне визначення антисемітизму і протидіє йому, в тому числі через заборону заперечення

Голокосту.³⁸ Після 2014 року Україна запровадила низку ініціатив, спрямованих на захист прав ЛГБТК-спільноти в Україні. До них належать поправка до Кодексу законів про працю України від 2015 року, яка забороняє дискримінацію на робочому місці за сексуальною орієнтацією і гендерною ідентичністю,³⁹ а також забезпечення захисту поліцією під час гей-парадів у Києві, Одесі та Харкові.⁴⁰ Однак останніми роками прогрес у цьому напрямку перебуває в стагнації, про що свідчить рейтинг України за Райдужним індексом Європи від організації ILGA Europe (Європейський підрозділ Міжнародної асоціації лесбіянок та гомосексуалістів).⁴¹ Наприклад, у Верховній Раді України зареєстровано проєкт закону, який передбачає захист від злочинів на ґрунті нетерпимості до сексуальної орієнтації чи гендерної ідентичності, але цей закон досі не прийнято.⁴²

³⁶ <https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2021>

³⁷ <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/cabinet-ministers-ukraine-adopts-national-strategy-barrier-free-environment-ukraine>

³⁸ <https://freedomhouse.org/country/ukraine/freedom-world/2022>

³⁹ <https://www.hrw.org/news/2015/11/17/dispatches-ukraine-bans-anti-lgbt-discrimination-work>

⁴⁰ <https://www.dw.com/en/ukraine-holds-its-biggest-ever-gay-pride-parade/a-49319080>

⁴¹ <https://www.ilga-europe.org/rainboweurope/2021>

⁴² <https://gay.org.ua/en/blog/2020/05/12/ukraine-new-lgbti-hate-crime-bill-is-real-test-for-european-commitment/>

ЖИТТЄЗДАТНІСТЬ РЕФОРМ У 2022 РОЦІ

Охорона здоров'я

Російське вторгнення створило значний тиск на систему охорони здоров'я України, яка перед початком війни все ще оговтувалася від наслідків пандемії COVID-19. Зокрема, війна спричинила суттєві пошкодження фізичної інфраструктури і значне обмеження доступу до якісної медичної допомоги і лікарських засобів у найбільш постраждалих районах. Багато закладів охорони здоров'я було зруйновано нападами росіян, а доставка критично важливих товарів медичного призначення утруднена через пошкодження транспортної інфраструктури. 7 квітня ВООЗ зареєструвала сотий напад Росії на систему охорони здоров'я з початку війни, включаючи атаки лікарень та машин швидкої допомоги.⁴³ Зі зрозумілих причин заходи профілактичної медицини і громадського здоров'я в умовах конфлікту відійшли на другий план, що може мати згубні наслідки для охоплення вакцинацією проти поліомієліту й інших захворювань.⁴⁴

Проте, незважаючи на усі ці труднощі, система охорони здоров'я продемонструвала значну стійкість. Реформована система фінансування охорони здоров'я через НСЗУ дозволила швидко розподіляти кошти від

уряду до окремих надавачів послуг. Багато надавачів послуг заощадили достатньо фінансових ресурсів для подолання проблем з надходженням коштів, а додаткові лікарняні потужності допомогли компенсувати втрату зруйнованих закладів. Зміни у системі первинної медичної допомоги України дозволили пацієнтам отримувати доступ до медичних послуг незалежно від місця реєстрації до війни, а консолідація руху медичних працівників означала, що лікарі могли виступати в підтримку політики, яка дозволила їм продовжувати роботу, незважаючи на тимчасове переміщення під час війни.

Освіта

Війна також чинить дуже згубний вплив на систему освіти в Україні. Станом на 21 травня російською армією знищено понад 1000 закладів освіти, а багато інших закладів було зачинено.⁴⁵ Поки війна триває, понад 13 000 шкіл перейшли на дистанційне навчання⁴⁶ через небезпеку, зумовлену конфліктом, та вимушений виїзд багатьох дітей і вчителів за кордон. Водночас школи було переобладнано у притулки для сиріт та внутрішньо переміщених

⁴³ <https://www.who.int/news/item/07-04-2022-who-records-100th-attack-on-health-care-in-ukraine>

⁴⁴ <https://time.com/6155963/polio-ukraine-war/>

⁴⁵ https://edition.cnn.com/europe/live-news/russia-ukraine-war-news-05-21-22/h_5b2d3c517f58feb4f99dbcdc221bfdbf

⁴⁶ <https://www.nytimes.com/2022/04/13/world/europe/ukraine-schools-war.html>

осіб, що не дозволяє знову відкрити їх для навчання.⁴⁷ Подальший розвиток і реформи системи освіти, наприклад, відкриття нових навчально-практичних центрів ПТО, тимчасово призупинено. Вплив цих порушень на всіх рівнях надання освіти, ймовірно, відчуватиметься ще багато років.

На щастя, розроблена під час пандемії COVID-19 платформа «Всеукраїнська школа онлайн» відіграла важливу роль у підтриманні життєздатності системи освіти. Ця платформа, що містить понад 2200 відеоуроків, тестів та матеріалів для самостійного опрацювання, забезпечила безперервне функціонування загальної обов'язкової освіти, незважаючи на закриття шкіл. Педагогічні матеріали також було перекладено багатьма мовами (у тому числі німецькою, польською, угорською й англійською), щоб допомогти вчителям по всій Європі надавати освіту українським дітям, вимушеним виїхати за кордон.⁴⁸

Права людини

Російське вторгнення здело нанівець здатність українців реалізувати свої громадянські свободи, у тому числі свободу вираження поглядів і свободу преси. Зараз журналісти працюють під суттєвою загрозою для фізичного здоров'я, і багатьох з них було вбито з початку війни.⁴⁹ Російське вторгнення також призвело до вимушеного обмеження економічних, соціальних і культурних прав

українців у ширшому сенсі. Хоча введення воєнного стану є правомірним кроком в умовах війни, воно призвело до значних обмежень прав українців. Наприклад, 20 березня Президент України підписав указ, яким об'єднав усі національні телевізійні канали в одну платформу для впровадження «єдиної інформаційної політики».⁵⁰ Так само, у квітні Державна служба спеціального зв'язку вимкнула з цифрового ефіру три найбільші опозиційні телевізійні канали: «Еспресо», «Прямий» і «5 канал».⁵¹ У травні Верховна Рада України прийняла у першому читанні проєкт закону про захист честі та гідності поліцейських і військовослужбовців, який передбачає відповідальність за публічну образу співробітників поліції, військових або прикордонників.⁵² Нарешті, хоча воєнний стан не передбачає загальної заборони мирних зібрань, місцеві військові адміністрації можуть забороняти зібрання, і вони фактично повністю заборонені під час комендантської години та в районах бойових дій.⁵³

⁴⁷ <https://blogs.ucl.ac.uk/ceid/2022/04/27/how-do-we-count-the-education-impacts-of-the-war-in-ukraine/>

⁴⁸ <https://mon.gov.ua/eng/news/presentation-ukrainian-online-school-use-abroad>

⁴⁹ <https://www.bbc.co.uk/news/world-europe-60729276>

⁵⁰ <https://www.reuters.com/world/europe/citing-martial-law-ukraine-president-signs-decree-combine-national-tv-channels-2022-03-20/>

⁵¹ <https://global.espreso.tv/monomathon-why-did-the-authorities-disable-channel-5-priamiy-and-espreso>

⁵² <https://ccl.org.ua/en/news/why-protect-police-officers-from-insults-in-wartime-in-ukraine/#:~:text=Why%20protect%20police%20officers%20from%20insults%20in%20wartime,martial%20law%2C%20although%20it%20is%20unrelated%20to%20it.>

⁵³ <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-military-orders-38-hour-curfew-southern-zaporizhzhia-city-says-official-2022-03-19/>

ПРОГНОЗ

Вихід України з поточного конфлікту створить унікальні можливості для розвитку в соціальній сфері. У галузях охорони здоров'я, освіти і прав людини український уряд має можливість опиратися на вже досягнутий довоєнний поступ реформ, а також вирішити проблеми в тих напрямках, де спостерігалася стагнація або спад.

Охорона здоров'я

Вживання і відновлення системи охорони здоров'я України матиме вирішальне значення для забезпечення соціально-економічного добробуту нації після закінчення конфлікту. Для цього надзвичайно важливо продовжувати програму довоєнних реформ охорони здоров'я України. Реалізація цієї програми залежатиме, зокрема, від ефективної координації між установами національного рівня (наприклад, Міністерством охорони здоров'я та НСЗУ) й органами місцевого самоврядування в межах децентралізованої системи охорони здоров'я. Про важливість децентралізації свідчить різний ступінь впливу війни на різні регіони країни, а також необхідність швидко реагувати на зміну потреб охорони здоров'я, у тому числі досі відчутних наслідків пандемії COVID-19, та боротися з давніми проявами неефективностей у системі охорони здоров'я.

Пріоритетним завданням майбутніх реформ охорони здоров'я стане відбудова і розширення мережі закладів первинної

медичної допомоги по всій країні. Це завдання частково обумовлено значними пошкодженнями фізичної інфраструктури і закладів первинної допомоги внаслідок війни в Україні. Однак, воно також є продовженням довоєнної програми реформ, спрямованої на підвищення якості надання медичної допомоги через посилення ролі надавачів первинної медичної допомоги (у тому числі сімейних лікарів, лікарів загальної практики і педіатрів).

Відновлення ефективної первинної медичної допомоги по всій країні матиме вирішальне значення для подолання низки викликів, з якими система охорони здоров'я України зіткнеться після закінчення війни. До таких викликів належить зменшення поширеності факторів ризику, пов'язаних зі способом життя (наприклад, куріння, вживання алкоголю та неправильне харчування), і вирішення проблеми локалізованих районів з недостатнім охопленням вакцинацією (особливо проти поліомієліту, кору та туберкульозу). До того ж, частиною програми розширення первинної медичної допомоги стане прискорене розгортання служб психічного здоров'я і реабілітації у країні, що є вкрай важливим для подолання давніх проблем з доступністю належної медичної допомоги для пацієнтів із психічними захворюваннями.

І нарешті, Україні потрібно буде далі розвивати свої довоєнні успіхи у збільшенні доступності медичної допомоги. Впроваджена

у 2017 році програма «Доступні ліки» дозволила швидко покращити ситуацію з доступністю препаратів для лікування серцево-судинних захворювань, цукрового діабету 2 типу й астми; майбутні реформи мають бути спрямовані на подальше полегшення доступу до ширшого асортименту фармацевтичних препаратів. Такі реформи відіграватимуть ключову роль у поліпшенні показників здоров'я і зменшенні готівкових витрат на медичну допомогу, що залишається гострою проблемою для незаможних українців.

Освіта

До війни Україна здійснювала масштабні реформи системи загальної обов'язкової освіти, передбачені Законом «Про освіту» 2017 року. Доведення цієї програми реформ до кінця, а також значні фінансові вливання на відновлення пошкоджених навчальних закладів будуть вкрай важливими для відновлення системи освіти після конфлікту. Насправді шкільні програми, найімовірніше, потрібно буде переглянути з огляду на досвід навчання біженців у системах освіти за кордоном (які часто є більш міждисциплінарними й орієнтованими на практику). Ймовірно, попит на аналогічні підходи зростатиме і в Україні. Уряд також повинен зробити пріоритетним напрямком розвиток профільних середніх шкіл (10–12 класи), щоб підвищувати привабливість випускників шкіл для роботодавців. Ця фаза програми реформ вимагатиме значних державних інвестицій у створення нової освітньої і муніципальної інфраструктури, розробку нових навчальних матеріалів і перепідготовку вчителів.

Аналогічно, українській владі потрібно буде відновити перервану конфліктом

реформу професійно-технічної освіти (ПТО), передбачену «Концепцією розвитку сучасної професійно-технічної освіти до 2027 року». Цей процес охоплюватиме відкриття нових багатопрофільних центрів ПТО із сучасним оснащенням і навчальними програмами, а також відбудови зруйнованих закладів ПТО. Він також вимагатиме, щоб влада заохочувала партнерства між державними і приватними установами у межах системи подвійної ПТО, яка була в процесі впровадження до початку війни. Успішне проведення цієї реформи буде гарантією того, що українська система освіти належним чином відповідає вимогам ринку праці, що допоможе підвищити продуктивність і сприятиме довгостроковому економічному росту.

Права людини

Україна досягла суттєвого прогресу в захисті прав людини для своїх громадян, зокрема завдяки здобуткам у сфері свободи преси, а також впровадженню механізму правового захисту маргіналізованих груп населення. Однак, внаслідок поточного конфлікту став помітним деякий спад. В той час як певні обмеження прав людини в умовах війни є правомірними і потрібними, Україні слід гарантувати зняття цих обмежень, щойно дозволять обставини. Зокрема, український парламент має виконати свою наглядову функцію і прослідкувати за тим, щоб уряд поновив ці права після закінчення воєнного стану.

Щоб продемонструвати свою цілковиту відданість захисту громадянських свобод, уряд матиме можливість вжити заходів, які розширять свободу зібрань до вищого рівня, аніж існував до початку війни. До цих заходів належить прийняття законів, які чітко визначають обов'язки і відповідальність

органів місцевої влади і поліції під час мирних зібрань, гарантування належної безпеки публічних зібрань по всій Україні, забезпечення захисту учасників незалежно від їхніх політичних поглядів, залучення співробітників правоохоронних органів, навчених забезпечувати порядок під час зібрань і протестів згідно з міжнародними стандартами прав людини, і ефективне розслідування випадків застосування або погрози застосування насильства для придушення свобод об'єднань і мирних зібрань.

Нарешті, вкрай важливо наголосити, що Україна повинна використати інклюзивний і колегіальний підхід до відновлення, повною мірою залучивши до цього процесу різноманітних причетних представників громадянського суспільства. Ключовою частиною цього процесу будуть репарації. Тому при розробці програми відновлення України і планів її реалізації надзвичайно важливо прислухатися до думки жертв злочинів, скоєних під час війни.

LONDON

20 Cabot Square
London, E14 4QW
United Kingdom
Tel: (44.20) 7576 8000
Fax: (44.20) 7576 8500
Email: london@economist.com

GENEVA

Rue de l'Athénée 32
1206 Geneva
Switzerland
Tel: (41) 22 566 2470
Fax: (41) 22 346 93 47
Email: geneva@economist.com

NEW YORK

750 Third Avenue
5th Floor
New York, NY 10017
United States
Tel: (1.212) 554 0600
Fax: (1.212) 586 1181/2
Email: americas@economist.com

DUBAI

Office 1301a
Aurora Tower
Dubai Media City
Dubai
Tel: (971) 4 433 4202
Fax: (971) 4 438 0224
Email: dubai@economist.com

HONG KONG

1301
12 Taikoo Wan Road
Taikoo Shing
Hong Kong
Tel: (852) 2585 3888
Fax: (852) 2802 7638
Email: asia@economist.com

SINGAPORE

8 Cross Street
#23-01 Manulife Tower
Singapore
048424
Tel: (65) 6534 5177
Fax: (65) 6534 5077
Email: asia@economist.com